

Карпенко М. С., студентка I курсу, гр. ПР-143 юридичного факультету ННІ права і соціальних технологій ЧНТУ

Козинець О.Г., к.і.н., доцент, зав. кафедри теорії та історії держави і права, конституційного права юридичного факультету ННІ права і соціальних технологій ЧНТУ

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ КОНТИНЕНТАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ПРАВА

Романо-германська правова система почала формуватися в XII – на початку XIII ст., її основою стало римське право, під рецепцією якого слід розуміти застосування норм римського права, що почалося в ряді країн в умовах середньовіччя. Підставами рецепції стали умови економічного та заснованого на ньому соціального життя Західної Європи (розвиток торгівлі, ремесел, зростання міст), а, також, властивості самого римського приватного права, що виникли в результаті певних економічних умов [1, с. 318].

Так, вивчаючи та досліджуючи формування романо-германської системи права ми можемо простежити зародження, становлення та розвиток цієї системи, а також її стан у країнах Європи.

Вивченням континентальної системи права займалися такі вчені як Р. Давид, К. Цвайгерт, Г. Кьотц, А. Х. Саїдов, К. Жофре-Спинози.

Формування спочатку ідеї, а згодом і самої романо-германської системи права (вже на законодавчому рівні – М. К.) можна поділити на певні історичні етапи:

- 1) період простого права (до XIII ст.);
- 2) період формування загального права університетів (XIII–XVIIIст.);
- 3) період законодавчого права (XVIII – і до нашого часу).

Створення романо-германської системи права пов'язано з Відродженням, що почалося в XII – XIII ст. на заході Європи, переважно в юридичній сфері. Нове суспільство зрозуміло необхідність права для порядку та безпеки, яких потребує Божественний замисел. Ідеал суспільства, заснованого на братерстві та милосерді було відкинуто. Церква стала більш чітко розмежовувати світське суспільство і суспільство віруючих; суд сумління і правосуддя, і створила в цей період приватне канонічне право. Зародження романо-германської системи права не є результатом утвердження королівської влади чи централізації. В цьому полягає її відмінність від англійського права, де розвиток загального права був пов'язаний із посиленням королівської влади та з існуванням сильно централізованих королівських судів. На Європейському континенті не було нічого подібного. Формування романо-германського права відбувалося в умовах роз'єднаності країн Західної Європи і панування переконання, що таке об'єднання неможливе. Підґрунтям розвитку системи цього права служили переважно спільна культура і традиції, що було обумовлено географічною близькістю цих країн та спільними тенденціями їх історичного розвитку. Романо-германська правова система виникла і продовжувала існувати незалежно від будь-яких політичних цілей, тобто формувалася стихійно.

У більшості країн континентальної Європи право у XVIII ст. було в хаотичному, невизначеному стані, було роздробленим, іноді варварським. Під загрозою залишитись місцевими школами процесуального права, що не мали авторитету, престижу, університети повинні були викладати дещо нове, відмінне від місцевого права [4, с. 486].

До XIX ст. римське право викладалося у всіх університетах континентальної Європи. Воно складало основу освіти, в той час як національне право було другорядним.

Поглиблене вивчення римського права обумовило те, що виникли різні правові школи, які мали відмінні погляди на значення рецепції римського права для практичного застосування. Епоха Ренесансу, або Відродження (почалося в Італії на рубежі XIII – XIV століть, а потім поширилася по всій Західній Європі – М. К.) покінчила з релігійним середньовічним пануванням, звернувшись до гуманістичних досягнень античності. Розвиток юридичного світогляду, виникнення на його основі теорії природного права (як сили, що висунула на перше місце розум, який творить право, верховенство закону і вимогу кодифікації законодавства – М. К.), сприяли формуванню правової культури європейських спільнот, новому їх піднесенню. Поряд із приватним правом, заснованим на римському праві, Європа виробила нові норми публічного права, що виражали природні права людини і гарантували свободу людини.

Період формування законодавчого права почався під впливом ідей школи природного права, одним із найважливіших досягнень якої стала кодифікація. Кодифікація є природним завершенням концепції, що лежить в її основі та багатовіковою творчістю університетів.

Кодифікація – це техніка, що дозволила реалізувати задуми школи природного права, завершити багатовікову еволюцію правової науки, чітко виклавши, на відміну від хаосу компіляцій Юстиніана, право, що відповідає інтересам суспільства. Це право і повинно застосовуватись судами [5, с. 155].

Метою кодифікації повинно було стати викладення принципів оновленого публічного права, такого, що відповідало б умовам і реаліям XIX ст. На місце *usus modernus* вона повинна була поставити *usus nissimus Pandectarum*. Однак занепад універсалізму і націоналізм XIX ст. надали кодифікації іншого характеру. Кодекси розглядалися не як нове викладення публічного права, а як просте узагальнення.

Кодифікація і весь наступний законодавчий розвиток викликали появу одночасно законодавчого позитивізму і юридичного націоналізму, в якому, як здавалось, могла потонути ідея про існування юридичної спільності між європейськими націями (тим більше між неєвропейськими) і в рамках цілої романо-германської правової сім'ї [6, с. 346]. У всіх європейських країнах, в різній мірі, право було представлено указами суверена, але перестало асоціюватися зі справедливістю. Подібна зміна позиції проявилася у кожній країні лише після проведення національної кодифікації. Ця практика свідчить про зв'язок між усіма правовими системами, які входять до романо-германської правової сім'ї. З іншого боку, вона не приймає доктрину, за якою можливим є зосередження на національному праві, відмовившись, таким чином, від своєї постійної ролі – розвивати юридичну науку та удосконалювати право.

Зараз демократичні традиції романо-германського права поповнилися ідеями створення „європейського дому”, Євросоюзу, що веде до правової інтеграції країн, подолання національно-державних кордонів, а разом із ними і „правового націоналізму”. Основами інтеграції виступають як загальні принципи, „дух” римського права, так і норми англійського прецедентного права. Третє тисячоліття, в яке вступив світ, стане новим етапом розвитку романо-германської правової системи, ознаменований зближенням, гармонізацією та уніфікацією законодавчих комплексів континентально-європейських країн і побудовою загальноєвропейської правової системи. Початок цього уже позначений введенням загальноєвропейської валюти (євро), розробкою і прийняттям Євроконституції, впровадженням єдиного громадянства та можливістю безвізового переміщення громадян Євросоюзу в рамках союзу [2, с. 429]. Складним залишається питання подальшого розширення інтеграційних тенденцій в праві в зв'язку із наростанням ізоляціоністських настроїв серед громадян Євросоюзу та посилення антиглобалістських рухів у світовому масштабі.

Отже, становлення романо-германської правової системи пройшло складний шлях розвитку. Починаючи з епохи раннього середньовіччя в континентальній Європі відбувалось поступове злиття норм римського права і варварських правових звичаїв. Цей процес мав тривалий характер, розтягся на все середньовіччя, захопив Новий час і завершився лише на початку XIX ст. після прийняття наполеонівських кодексів, які стали першоосновою сучасної романо-германської правової системи.

Список літератури

1. Давид Р., Жоффре-Спинози К. Основные правовые системы современности. – М.: Прогресс, 1988. – 495 с.
2. Харитонов О. І. Порівняльне право Європи. Основи порівняльного правознавства. – Х.: Одиссей, 2006. – 586 с.
3. Савчин М. В. Порівняльне правознавство. – К.: ЦНЛ, 2005. – 287 с.
4. Леже Р. Великие правовые системы современности: сравнительно-правовой подход. – М.: ВолтерсКлувер, 2009. – 584 с.
5. Макарчук В. С. Римське приватне право. Навчальний посібник. – К.: Атіка, 2007. – 255 с.
6. Бартошек М. Римское право: Понятия, термины, определения. – М.: Юридическая литература, 1989. – 447 с.
7. Марченко М. Н. Вторичные источники Романо-германского права: прецедент, доктрина // Вестник Московского университета. – 2000. - №4. – С. 58 – 61.
8. Дудченко О. С. Історія держави і права України та зарубіжних країн: навчально-методичний посібник. – Н.: НДУ ім. Гоголя, 2011. – 246 с.